

โคลงกลบท

โคลงอักษรสามหมู่ หรือโคลงตรีประดับเป็นโคลงที่พระศรีมโหสถเป็นผู้แต่ง ลักษณะการแต่งเป็นโคลงสี่สุภาพมีจำนวน **29** บท มีลักษณะเป็นโคลงกลบท กล่าวคือ ใช้คำสามเสียงได้แก่ คำที่ไม่มีรูปวรรณยุกต์ คำที่มีวรรณยุกต์เอก และโทเรียงกันในแต่ละบทเช่น เขาขันคู้คู้คู้ นกน้อยยายย้ายย้าย เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ขุนหาญหันหันหัน	โอบเอา
ฮึงเฮยเวยชาวเรา	เราเรา
จรีสันสันสันเบา	ลิวโลด
ลางล่างล่างเมืองเข้า	ทุ่มทู่กรูไป
บัวบึงตุมตุ่มตุ่ม	กลางตม
สูงส่งสูงทานลม	ลุ่มลุ่ม
แมงเม่าเม่าเมาชม	ชมซาบ
รูรูรูรัมกัม	ฟาดไม้ไชรรอ
นกน้อยยายย้ายย้าย	หนีไฟ
สนสื่อพฤกษ์ตามไต	ไตได้
ยุงเข้าเข้าเข้าไหว	หางร่อน
เพื่อยเพื่อยเพื่อยเอนไม้	โยกย้ายกรายตาม

โคลงดังกล่าวนี้อาจจะเทียบได้กับโคลงกลบทล้านนาที่มีชื่อว่า ประสารสมเลิศล้ำ ดังนี้

25 ทสสมอุทาหรณ์ ชื่อประสานสมเลิศล้ำ

นกน้อยนอนแนบเนื้อ	ในนา
ตมแตกตกเต็มตา	ตื่นตื่น
จิบจิบจอนเจียรจา	จักจั่น เจียรเฮย
ลิงไล่แลนแล่นเหล่น	ล่องแล้วลุ่มลวง

ดังที่ได้วิเคราะห์มาแล้วว่าพระศรีมโหสถนี้เป็นคนเดียวกันกับท่านสุนทรภู่ หรือพระยาพรหมโวหาร ดังนั้นโคลงกลบทล้านนาจึงน่าจะเป็นผลงานของท่านผู้นี้ ซึ่งมีผู้รวบรวมไว้พอที่จะยกขึ้นมาแสดงได้ดังนี้

1. ปฐมวृตติ

	สี่ตัวตั้งต้นรวบ	ร้อยกลอน
	ริเรียกตีนกฤษร	ย่างข้าง
	เค้าปลายเปลี่ยนอักษร	สมใส่ แสงเอย
	ขอยกกล่อยอ้าง	ใส่สร้อยสมกลอน
3	ทศิยวุตติ	
	สี่ตัวพายหน้าแรก	ไยยาย
	นามชื่อกรพระนารายณ์	คูนัว
	เบื้องต้นแต่งอุบาย	ฉั่นอื่น เองเอย
	คำเกิดก่อน(กิน)กิว	แคว่นด้วยวาจา
5	ตติยวุตติ	
	สี่ตัวตั้งต้นกล่าว	ฉั่นใด
	ปลายจุดตั้งโดยวิสัย	คั้งนั้น
	ท่ากลางกล่าวอาไสร	สมเสพ กั้นเอย
	คำเกิดก่อน(กั)หั้น	หากหื้อปุนฟัง
8	จตุถวุตติ	
	กลอนตัวตั้งต้นอยู่	อาที
	กลอนบาทสองทุติย	อย่าสั้ง
	กลอนสามอยู่ตติย	เต็มคั้ง ค้ายเอย
	กลอนสี่สังขยาจั้ง	จุงแจ้งค้ายคั้ง
11	ปัญจวุตติ	
	อักษรตั้งต้นอยู่	อาที
	ชื่อสลาสังวาริ	วาดห้วย
	บาทสองจตุถติ	เอาเปลี่ยน ปลายเฮย
	เป็นคั้งนางลี้วงฝ้าย	หูกห่างทอทำ
13	สลาสังวาร ถอดกลบท	
	ชื่อหกห้องฟ้าสี่	คินเนา
	เทียมแทกทิพย์นงเขา	อ่าได้
	แสนสนมไปล่ปองเอา	นุชนั้ง ยามเอย
	ยามแลยามรั้งไว้	จุดล้านทิพย์ปี

14 นกขมวดติ

โคลงใดปลายเปลี่ยนซ้ำอักษร	
ชื่อชานานเกลากลอน	ดั่งนี้
พายปลายไส้วิงวอน	วนเล่า ล้อมเฮย
กลอนเกี่ยวกันกินก็	หากหื้อปุ่นฟัง

16 ชานานเกลากลอน ถอดกลบท

กาลิไฟลี้ลี้	มาลี
หันหันพันขาวลี	ลี้ลี้
แลนแล่นไฟหันตี	ตาผ่า สัพพะเฮย
แล่นหู้หู้หู้	ยี่เขี้ยวตาเขี้ยว

17 สดตมวดติ

โคลงใดมักใส่ด้วย	อ็ดดา
เป็นริตคลองวาจา	ปราชญ์รู้
พุดโธวาทวาจา	เป็นที่ เทียมเฮย
หากใส่แสรังสมสู	ข่มตันปลอมขอม

18 สดตมอุทาหรณ์ ชื่ออักษรบังไทย

มยุระเดินสู่ฟ้า	หกเหิน
เป็นหมู่ไมยราเดิน	ท้าวฟ้า
ปีกมีมายเมียงเมิน	คบคู่ กันเฮย
ยะยาบยุงบินซ้ำ	แห่งห้องเวหา

19 อกขมวดติ

ไม้โกสมใส่ด้วย	พอลอ
ชื่อวิสัยลมพอ	ว่าอัน
อักษรใส่โยงยอ	เป็นเพื่อน ฟิงเฮย
เท่าแต่สระหัน	หากหื้อเป็น โคลง

21. วิสัยลมพอ ถอดกลบท

ใส่ใจใจใจใจ	ใจไกล
ใจใคร่ไปไปใจ	ไหนได้
ใจใคร่ไปไปใจ	ใจฝ่ ไปเฮย
ใจใคร่ไปใจใจ	ไปได้ไปใจ

22. นวมวุตติ

โคลงใดเค้าปลายเปลี่ยนทวิวาร

เป็นการกล่าวคบท่าน	ทอดซ้ำ
สองบาทนิยมขาม	สี่ห้า ตัวเสย
บาทสี่ตัวนั้นล้ำ	เปลี่ยนป้องซ้ำปลาย

23. นามอุทาหรณ์ ชื่อกล่าวหย้อกับท่าน

รักรักเรารีบรัก	รอนรอน
คลั่งคลั่งใจคลอนคลอน	จอดจ้อง
ลูกลูกนั่งนอนนอน	รีบรีบ ไวเสย
มามาแม่เข้าห้อง	สู้สร้างรารา

24. ทสสมวุตติ

ตัวเดียวเป็นสี่เส้น	จำนำ
เรียกประธานสมดำ	เลิศล้ำ
ค้อยหาใส่สมคำ	คบคาด กันเสย
กลอนเกี่ยวกินทุกกล้า	ใส่ซ้ำอักษร

25. ทสสมอุทาหรณ์ ชื่อประธานสมเลิศล้ำ

นกน้อยนอนแนบเนื้อ	ในนา
ตมแตกตกเต็มตา	ตื่นตื่น
จิบจิบจ่อเงียรจา	จักจั่น เจียรเสย
ลิงไล่เล่นเล่นเหล้น	ล้วงแล้วลี้มलग

26. เอกทสสมวุตติ

กาพย์ใดคั่นคั่นตั้ง	แสงสง
มีชื่อนางนามหงษ์	หาบห้อย
ปลายเค้าย่อเมเวียนวง	สนสอด ไปเสย
คำต่อคำซ้ำช้อย	เปลี่ยนปลิ้นเป็นระบำ

28. คั่นหน ถอดกลบท

ไฉนทิพย์สะทิ้นไว้	องค์อร
อรองค์เรียมขอวอน	แต่น้อง
น้องแม่หลงไหลหมอน	ขุนฝาก แผงเสย

แฝงฝากหิวให้พร้อม อดอ้อออกเอง

29 ทวาทสสมวุตติ

โคลงใดคั่นคั่นคั้ง	เหลียวหลัง
มีชื่อคั่นปลิ้นปลั่ง	เป็นซ้ำ
อ่านไปไล่เล่าคำ	ถึงคำ กั้นเฮย
ปลายสื่บาททุกกล้า	เปลี่ยนซ้ำคำเดียว

31. ต้นปลิ้น ถอดกลบท

เพียสนำดวงดอกพรวัว	ดอกพรวาว
ดูเสียงเห็นหางยาว	ยี่ดย้าว
กางหันปิ่นวะวาว	เหมือนว่าว ไปเฮย
เมิงมาศเทิงทุกเบื่อง	รอดเรื่องเรื่องดู

32. เทรสสมวุตติ

กาพย์ใดคั่นคั่นชื้อ	เช่นนั๊ก
มีแต่กลอนพิทักษ์	เอกอ้าง
คำเดียวหยาดขายนั๊ก	ล้ำเลิศ ลงเฮย
เป็นแต่กลอนหื้อห่าง	ต่างด้วยปลายคำ

34 คั่นชื้อ ถอดกลบท

หุมใดบ่เลิศล้ำ	กัญญา
หุมปากหุมเจียรจา	ยังแย้ม
หุมเห็นเช่นหุมหา	หนแห่ง อวลเฮย
หุมงามเงื่อนต้องแค้น	ย่างแย้มโยพรหม

35 จตุทสวุตติ

โคลงใดไวว่องปลิ้น	โวหาร
มีชื่อยนต์พิพม์ปาน	คั้งนั้น
แปรปรวนแลกคำหวาน	หาง่าย งามเฮย
คำแฝกผิดปลิ้นหัน	คาด้วยอักษร

39 สะทกสายไหม ถอดกลบท

ดาคร้วดาหาบพร้อม	พ้อมหาง
ดาคร้วหาบพ้อมตาง	ใส่ต้าง

คามิดน้อยเถียนบาง	คมบ้าง เลียเฮย
เป็นทุกข้นางแม่ร้าง	อยู่ค้ำงลิมคราง

41. ด้นปลิ้น ถอดกลบท

ชายลือละเถื่อนลัน	ฉกรรจัน
ค้ำมาตินสนสน	ลึบสัน
ทางเทียวคั้งคัดจน	จอจัน มาเฮย
มาเพื่อค้ำรักลัน	ยอดชู้เรียมชู

43. พลุตามค้ำง ถอดกลบท

คลังหนเพราะเพื่อชู้	มาชู
ปุนหน่ายหน้าอดสู	เช่นชู้
โถมญิงไซ่ตกทู	ตกทู ไครเฮย
สังจักควันสุขสู	ยอดชู้มาชู

48. วุตติคำเหล้น

วุตติคำเหล้นผ่อน	เผาใจ
ทั้งอุทาหรณ์(ใน)	เขตกว้าง
ภาษาเขียนจิตไซ	เรียมร่า รอมเฮย
จิกวายคิ้วน้ำแแต่้ม	จิตไว้แยงค้ำ

50. สลาสังวาลย์ ถอดกลบท

สัพพคุณอยู่เรือนค้ำ	ค้ำคะ
พะเพิกเรือนตระขละ	หลุ่ล้า
ลึปหยูดอยู่หุหะ	มุงมิ่ง ไพเฮย
ปลากองแกงกินล้า	ดูบท้อม คานอน

52. นางลี้วงฝ้าย ถอดกลบท

จักกราเรียมเลียบแล้ว	ในมนุษย์
เมืองนาคไอศวรสุด	ผ่องแผ้ว
เท่ามียอดดองค้อตุ่ม	ทิพย์ยี่ง ฉิงเฮย
เทพนางอินทร์ก็แล้ว	บ่เพียงปุปาน

54. ม้าข้องเชือก ถอดกลบท

บั้ง(ผีว่า)แด้ม	เนอแคน
บั้งเป็นทรวงแคนเนอ	คลังแก่น
แด้มเป็นแคนเนอ	ทรวงคลัง แคนเฮย
บั้ง(ผีว่า)แด้ม	คลังแก่น อวลแคน
- 56** ม้าคลังล้อม ถอดกลบท
พี่พบชูจวบเจ้า	มโนมเน
พอพี่สลาสเล	พลาดพลั้ง
คำรักกินสนองเสนห์	สนิทสนม อวลเอย
พอพี่คั้งค้อหั้น	จึงลูพระองค์อวล
- 58** อินทร์ลงเหลี่ยน ถอดกลบท
จักถวายศรีภิเชกสร้อย	สมสนอง
ร่วมเจ้าแก่นศรีบัวทอง	แว่นฟ้า
ริสนากรอง	กระเบตใหม่ หม้าเอย
แรกถวายจอมเจืองเจ้า	เชิญเยือนญึงเก็บ
- 60** อินทร์ลงโลก ถอดกลบท
บ่ลู่ชาตินี้ตั้ง	เรียมจง
ขอเกิดกับพระองค์	ชาติหน้า
คำรักไปล่ปลดปลง	เจียรจาก วันนี
ขอเกิดในชั้นฟ้า	ร่วมห้องพิมานเดียว
- 64** ร้อยกลอน ถอดกลบท
จักจั้นแจ่มารำร้อง	เสียงใส
เยยะทิสสะหนใด	บ่รู้
หิมพานต์ไกล	แสนโยชน์ พันเฮย
นางใครรู้แท้ใสี	อ่านถ้อยเรียงลง
- 68** นางหงหาบห้อย
ไก่อ่านกินกล้าไกล	กู่กา
ห่านหั้นหันหุนหา	หื้อให้
ปู้ปลิ้นเป็นปานปลา	ปุ่นเปล่า
แลนลายลมถ้ายถี้	ล่อแด้มลอมแลม

* * * * *

ปุระโณภิกขุ